

DRŽAVNA KONFERENCA

»Ocenjevanje znanja učencev s posebnimi potrebami v programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo v devetletni osnovni in srednji šoli«

Koper, 17.4.2010

**UČENCI S
PRIMANJKLJAJI NA POSAMEZNIH
PODROČJIH UČENJA
V VEČINSKI OŠ**

Deana Lozar Šömen – mobilna specialna pedagoginja

**Center za usposabljanje
Elvire Vatovec Strunjan**

Skupina učencev s primanjkljaji na posameznih področjih učenja je najštevilčnejša skupina učencev s posebnimi potrebami v večinski osnovnih šolah in zelo heterogena:

1. Specifične učne težave: disleksija, primanjkljaji pri učenju matematike, nebesedne motnje učenja, dispraksija
2. Motnje pozornosti s hiperaktivnostjo
3. Kognitivni primanjkljaji

ZAKON O OSNOVNI ŠOLI Ur.I.RS, št. 12/1996 je omogočil integracijo, inkluzijo otrok s posebnimi potrebami v večinski šolski sistem. V

2. členu opredeljuje, da so cilji osnovnošolskega izobraževanja:

- zagotavljanje kakovostne splošne izobrazbe vsemu prebivalstvu;
- spodbujanje skladnega telesnega, spoznavnega, čustvenega, moralnega, duhovnega in socialnega razvoja posameznika z upoštevanjem razvojnih zakonitosti;
- omogočanje osebnostnega razvoja učenca v skladu z njegovimi sposobnostmi in interesi, vključno z razvojem njegove pozitivne samopodobe;
- pridobivanje zmožnosti za nadaljnjo izobraževalno in poklicno pot s poudarkom na usposobljenosti za vseživljenjsko učenje,...

11.člen

Otrokom s posebnimi potrebami morajo biti zagotovljeni ustrezni pogoji za njihovo vzgojo in izobraževanje. Otroci s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, v prilagojene izobraževalne programe ali v posebne programe vzgoje in izobraževanja, imajo pravico do individualiziranih programov vzgoje in izobraževanja. Osnovna šola mora za izvajanje osnovnošolskega programa otrok s posebnimi potrebami zagotoviti strokovne delavce za pripravo, izvedbo in evalvacijo individualiziranih programov.

12. člen

(izobraževanje učencev s posebnimi potrebami)

Izobraževanje učencev z učnimi težavami se izvaja v skladu s tem zakonom tako, da jim šola prilagodi metode in oblike dela ter jim omogoči vključitev v dopolnilni pouk in druge oblike individualne in skupinske pomoči.

Izobraževanje posebej nadarjenih učencev se izvaja v skladu s tem zakonom tako, da jim šola prilagodi metode in oblike dela ter jim omogoči vključitev v dodatni pouk in druge oblike individualne in skupinske pomoči.

PRAVILNIK O PREVERJANJU IN OCENJEVANJU ZNANJA TER NAPREDOVANJU UČENCEV V DEVETLETNI OŠ UR.L.RS, ŠT. 73/2008

4. člen (javnost ocenjevanja in obveščanje)

Pri ocenjevanju znanja učencev mora biti zagotovljena javnost ocenjevanja, ki se zagotavlja zlasti:

- s predstavitvijo ciljev in standardov znanja, opredeljenih v učnem načrtu, za posamezno ocenjevalno obdobje,
- s predstavitvijo kriterijev ocenjevanja,
- z določitvijo načina in rokov ocenjevanja,
- z ocenjevanjem pred učenci oddelka ali učne skupine,
- s sprotnim obveščanjem učencev in staršev o doseženih rezultatih pri ocenjevanju,
- tako, da se učencem in staršem omogoči vpogled v ocenjene pisne in druge izdelke.

5. člen (učenci s posebnimi potrebami)

Za učence s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem, se pri preverjanju in ocenjevanju znanja upoštevajo določila tega pravilnika, če z navodili za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole za učence s posebnimi potrebami niso določeni drugačni načini ocenjevanja znanja.

Osnova za delo z učencem s PP je **individualizirani program**, ki predstavlja sprotno spremljanje procesa učenja in napredovanja učenca. Individualizirani program predstavlja formativo spremljanje otrokovega razvoja in pridobljenega znanja. V njem natančno določimo kratkoročne, dolgoročne cilje za delo z učencem, natančno opredelimo in zapišemo prilagoditve, preverjanje, ocenjevanje in ga sproti preverjamo in dopolnjujemo. Ugotavljamo, da so individualizirani programi pogosto zelo pomanjkljivo zastavljeni, da se nekaj zapiše samo, da je zagotovljeno pravni formalnosti.

Zato predlagamo dodatne ukrepe - navodila, izobraževanja, usposabljanja strokovnih delavcev za načrtovanje in spremljanje individualiziranih programov.

Vemo, da mora biti individualizirani program pisan "na kožo" posameznemu otroku glede na njegove sposobnosti, potrebe, njegova močna področja in motnje, ovire oz. primanjkljaje. Strokovna skupina, ki pripravlja individualizirani program, bi se morala še posebej skrbno posveti **prilagoditvam in kriterijem za ocenjevanje znanja**. V praksi ugotavljamo, da so prav pri teh prilagoditvah največje dileme, težave in razhajanja med učitelji samimi in med šolami.

Pri pripravi prilagoditev moramo upoštevati v prvi vrsti prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja, ki so navedene v **strokovnem mnenju komisije za usmejanje in v odločbi o usmeritvi** in predstavljajo obvezo.

Navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole za učence s posebnimi potrebami so uraden dokument in dopolnjujejo Pravilnik o ocenjevanju...(5.člen). Služijo nam kot pripomoček, vodilo pri sestavljanju individualiziranega programa.

PRILAGODITVE ZA PREVERJANJE IN OCENJEVANJE ZNANJA (iz Navodil za prilagojeno izvajanje programa OŠ z dodatno strokovno pomočjo)

Prilagoditve niti pri preverjanju niti pri ocenjevanju znanja ne smejo temeljiti le na redukciji kompleksnosti snovi, ampak prvenstveno na iskanju prilagoditev, načinov in oblik postavljanja vprašanj, posredovanja odgovorov in na količini opor, ki jih ponudimo učencu s PPPU, da mu omogočimo optimalno pokazati usvojeno znanje. Prilagoditve morajo upoštevati učenčeva močna področja in njegove posebne vzgojno-izobraževalne potrebe. V učenčevem individualiziranem programu mora biti za tisto predmetno področje, ki zahteva rabo učenčevega šibkega področja (področja s primanjkljajem oz. primanjkljaji), **jasno in konkretno opredeljeno, katere prilagoditve pri načinu preverjanja in ocenjevanja znanja učenec zaradi svojega primanjkljaja oz. primanjkljajev potrebuje.**

Tako pri preverjanju kot pri ocenjevanju prilagajamo lahko:

- *način posredovanja (učiteljevih) vprašanj* (vprašanja morajo biti konkretna in enoznačna, zahtevnejša vprašanja oziroma kompleksnejša navodila naj bodo razdeljena na podvprašanja, oziroma na enostavnejša navodila, učitelj sproti preverja razumevanje navodil);
- *način posredovanja (učenčevih) odgovorov* (znanje učencev z izrazitimi bralno-napisovalnimi težavami se preverja pretežno ustno, z grafično predstavljenimi rezultati, s praktičnimi izdelki ipd.);
- *čas ocenjevanja znanja* pri tistih učencih s PPPU, ki nimajo avtomatizirane tehnike pisanja, branja in računanja in tistih z organizacijskimi težavami, primerno podaljšamo, pri čemer je za te učence še posebej pomembno, da ne rešujejo ali ustno odgovarjajo pod časovnim pritiskom, pri presojanju glede dolžine podaljšane časa je treba upoštevati tudi učenčevo utrudljivost;
- *organizacijo preverjanja* (preverjanje po delih, ne vse naenkrat, kar pomeni, da samo preverjanje razdelimo na dve ali več zaključeni enoti in ga izvajamo v dveh ali več delih oziroma srečanjih);
- *obliko pisnih gradiv za preverjanje znanja* (več grafičnih in barvnih opor, več odprtih vprašanj, več vprašanj izbirnega tipa, povečan tisk, večji razmiki med vrsticami, vsako vprašanje na svojem listu, pri čemer učenec lahko dobiva vprašanja drugega za drugim, pri določenem tipu nalog se učencu pomaga z vključitvijo nazornih zgledov oziroma primerov reševanja itd.);

- *prostorske pogoje* (če je pri otroku opaziti izrazit strah pri odgovarjanju pred celim oddelkom, njegovo znanje preverjamo v "tistem" kotičku v učilnici oziroma po potrebi lahko tudi izven učilnice itd.).
- **rabo tehničnih pripomočkov (računalnik, kalkulator ali kasetofon, didaktični materiali in ponazorila, ki jih je učenec za konkretizacijo uporabljal že pri samem pridobivanju in utrjevanju znanja itd.);**

Do tu učitelji praviloma nimajo težav. Zaplete se pri rabi kalkulatorja in ponazoril. Kdaj, v katerih nalogah uporabljati kalkulator in ponazorilo, miselni vzorec, da bo ocena še objektivna, da bo izmerila učenčevo resnično znanje? Npr. ali lahko dobi oceno odlično, če uporabi ponazorilo, kjer je napisan postopek za izračun določenega postopka?

Dalje, kaj pomeni ustno ocenjevanje znanja po vnaprej pripravljenih vprašanjih (točno določena vprašanja, po katerih bo otrok pripravlja in bo tudi vprašan ali mogoče nabor vprašanj, ki jih potem učitelj sam izbere)?

Naslednje vprašanje, s katerim se srečujemo v šolah je, kaj v primeru, ko učenec s težkim primanjkljajem ne zmore pisati pisnega preizkusa pozitivno. Ugotavljamo, da si v stroki nismo enotni glede prilagajanja pisnih preizkusov znanj. Ali **prilagoditi preizkus po vsebini**, kjer preverjamo predvsem minimalne standarde znanja in temu primerno nastaviti kriterije in točkovnik? Ali naj učenec piše enak test kot vrstniki in v tem primeru že v naprej vemo, da bo dosegel negativno oceno?

Zato predlagamo **posodobitev** Navodil..., kjer bi se **natančneje opredelilo prilagoditve pri ocenjevanju znanja**, da bi bilo v praksi manj nesoglasij, različnih tolmačenj in posledično neustreznih postopanj.

Premalo je opredeljena tudi **prilagoditev pri napredovanju**. Ali to pomeni, da ima lahko učenec z odločbo več kot dva popravna izpita ob koncu leta in lahko opravlja popravne izpite? Nekateri strokovni delavci še vedno zastopajo mnenje, da učenec, ki ima dodatno strokovno pomoč, nikakor ne more in ne sme ponavljat razreda. Ali da lahko napreduje z nezadostno oceno, ki se potem vleče iz razreda v razred? Ali celo ne osvaja minimalnih standardov znanja, ocenjen je z zadostno oceno in napreduje? V tem primeru bi njegov individualiziran program moral vsebovati tudi učne cilje, ki jih v nižjih razredih ni dosegel, saj nima temeljev za doseganje zahtevnejših ciljev. Le tako bi učencu omogočili napredovanje v skladu z njegovimi sposobnostmi in zmožnostmi. Vemo pa, da program osnovne šole ne dovoljuje napredovanja, če učenec ne dosega standardov znanja za razred, ki ga obiskuje.

Opažamo veliko razliko v tolmačenju **minimalnih standardov znanja**, v zastavljenih pričakovanih ciljeh in temu posledično ocenah med šolami in med učitelji. **Predlagamo jasnejšo opredelitev minimalnih standardov znanja pri vseh predmetih in definiranje postopkov, ukrepov, če učenec minimalnih standardov ne dosega.**

V OŠ je tudi skupina **učencev usmerjenih** v program s prilagojenim izvajanjem in DSP, ki **ne zmorejo slediti minimalnim standardom znanja**. Dogaja se, da zaradi pritiskov šol (zaradi ohranjanja normativov oddelkov, razredov, šol) ali staršev, učenci napredujejo.

Specialni pedagogi v praksi ugotavljamo, da predstavljajo velik problem učenci s **kognitivnimi primanjkljaji** ali kot smo jim včasih rekli otroci s **sposobnostmi v mejah normale**, ki v našem večinskem šolskem sistemu odpovedujejo. Razkorak v tem kaj ti učenci zmorejo in kaj se od njih pričakuje, se iz leta v leto povečuje. V nižjih razredih zmorejo ob prilagoditvah s težavo slediti minimalnim standardom, v drugi triadi se pričnejo težave stopnjevati, v tretji triadi odpovejo. Takrat pa jih je težko preusmeriti v prilagojen program. Na učne težave se pogosto »nacepijo« še čustvene in vedenjske težave.

Strokovni delavci menimo, da bi moralo **Ministrstvo za šolstvo ponovno pretehtati možnosti, kako omogočiti tej skupini učencev s posebnimi potrebami optimalno napredovanje v razvoju in pri učenju**.

Seveda so nemalokrat pod vprašajem tudi ustreznosti usmeritev.

Pripravljajo se spremembe Zakona o usmerjanju in spremembe bele knjige o vzgoji in izobraževanju.

Ali nam bodo ponudile boljše rešitve?

Ocena naj bi predstavljala sliko otrokovega stanja, napredovanja v razvoju s samim seboj in primerljivo z vrstniki. Ocena je prav tako odraz znanja in če jo razvrednotimo, razvrednotimo tudi znanje kot vrednoto.

Nenazadnje, učitelj je avtonomen in kompetenten strokovnjak, ki skupaj s kolegi strokovnimi delavci na šoli skrbi za učenca s posebnimi potrebami, da ga pripravi na samostojno in kvalitetno življenje. Učitelje in ostale strokovne delavce pa je potrebno suportirati, da bodo lažje, bolj suvereno sledili vzgojno izobraževalnim potrebam otrok s posebnimi potrebami.

Omogočiti je potrebno strokovnim delavcem dodatna izobraževanja in izmenjavo izkušenj.